

Comunicació i vehiculació: el paper dels mitjans en la transmissió de terminologia esportiva

Natàlia FUSTER AMENGUAL
Assessora de Signewords per a IB3

1. INTRODUCCIÓ

Tothom parla, tothom escriu... però tothom comunica? O només compareix uns fets objectius? Aquí és on entra la tasca conjunta dels redactors i els correctors. En un moment en què les xarxes socials es converteixen en les principals difusores d'informació al minut i gairebé al segon, en quina posició queden la televisió i la ràdio? I més important: quina missió tenen?

En els mitjans la llengua principal dels quals és el català, la difusió de notícies ha d'anar lligada alhora a la difusió d'un coneixement més específic. El cas que ens ocupa és el de la terminologia en el món de l'esport. Com podem fer atractiva una qüestió, *a priori*, allunyada de la població general per la interferència de la comunicació digital i d'altres llengües com el castellà i l'anglès?

Els periodistes d'esports i els correctors dels serveis lingüístics han de treballar plegats per tal d'oferir aquesta (in)formació. Davant la sobreinformació d'avui en dia, els mitjans, tant per les vies més tradicionals com la televisió i la ràdio com per les noves plataformes (llocs web i xarxes socials), tenen el repte de fer aquest pas extra.

A partir d'experiències viscudes al Servei Lingüístic d'IB3, analitzarem com, a través de la formació als redactors, es pot introduir una terminologia genuïna en el discurs esportiu i crear un llenguatge atractiu, i alhora entenedor, que ajudi a fidelitzar els consumidors d'aquesta informació.

Sí, es pot parlar d'esport d'una manera entenedora, original, moderna... i en català.

2. DIFUSIÓ DE TERMINOLOGIA I FRASEOLOGIA D'ESPORTS A PERIODISTES. ESTRATÈGIA DE TREBALL: LLENGUATGE GENERALISTA VERSUS LLENGUATGE ESPECIALITZAT

Una de les tasques que els assessors lingüístics feim cada dia a la redacció d'IB3 Televisió i Ràdio és la de difondre expressions i conceptes esportius. I ho feim de diverses maneres.

2.1. *Eines de difusió de terminologia esportiva*

Consultam diferents eines de difusió de terminologia esportiva. Com són:

- Optimot (blog i Twitter). Per comprovar expressions i frases fetes, traduir mots d'una manera ràpida, etc. (<https://aplicacions.llengua.gencat.cat/llc/AppJava/index.html>).
- ÉsAdir. Per consultar noms d'equips, d'esports, de jugadors, de toponímia, etc. *Lèxic d'esports* (<https://esadir.cat/lexic/lexicesports>).
- FORVO. Per documentar qüestions que no podem trobar en altres llocs web de terminologia, com ara la pronunciació de paraules estrangeres, noms propis de jugadors, etc. (<https://es.forvo.com/>).
- TERMCAT (blog i Twitter) (<https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/114>).
- «Altres diccionaris i vocabularis sobre l'esport», del número 1 de *Terminàlia* (<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000109/00000011.pdf>).
- *Diccionari bàsic de trot* (<https://apps.caib.es/revpubfront/pub?p=343>).
- Vocabularis esportius (<https://tinyurl.com/2p9x9ej9>).

2.2. *Formació individualitzada*

Pel que fa a la formació individualitzada als periodistes d'esports més enllà de la resolució de dubtes puntuals, val a dir que durant anys no hi ha hagut cap estratègia específica per dur-la a terme... i que el canvi continuat de subcontrac-tes tampoc no ha permès tenir un equip fort i, sobretot, que s'allargàs en el temps. Aquesta confluència de professionals i d'estils diferents a l'hora de fer feina ha estat una circumstància contra la qual s'ha hagut de lluitar els darrers anys.

Passant al bessó de la qüestió, els assessors hem establert una metodologia de feina prou clara que, en el cas dels periodistes d'esports, s'ha fet de la manera següent:

- *Anàlisi*: analitzam la manera de fer la locució d'un text.
- *Identificació*: identifiquem les errades més recurrents, en general, i també en particular de cada redactor.

— *Triatge*: com bé diu la paraula, triam els redactors que són «carn de formació» i els informam de la tasca que farem amb ells.

— *Formació*: diferenciam dos passos que són igual d'importants i que tenen un pes rellevant en aquest procés de comunicar la informació d'una manera correcta i amb un estil únic:

- *Anticipació*: marcam paraules i expressions incorrectes o que tenen tendència a pronunciar-se malament i proposam opcions més genuïnes que les que hi ha escrites.

- *Pràctica*: treballam l'oralitat amb els redactors a qui costa de pronunciar un so concret, o que escriuen paraules d'una manera incorrecta.

En tots dos casos, per marcar qüestions de pronúncia, optam per fer servir un sistema semblant al de la «transcripció d'antena» de l'ÉsAdir, perquè els redactors estan més avesats a veure'l i l'interpreten més bé. Entre els aspectes en què hi ha més dificultats, trobam els següents:

- *Vocalisme*: dificultats per discriminar la *e* i la *o* oberta i tancada.
- *Consonantisme*: dificultat a l'hora de pronunciar la doble *el* (*ll*) i vacil·lació en els sons de la *s* sorda i sonora segons la paraula.
- *Lèxic*: paraules que solen escriure malament (**sellecció*).
- *Fonètica sintàctica*: normalment, dificultat a l'hora de pronunciar la *s* sonora de final de paraula abans d'una altra que comença per vocal (*lez illes*) i l'assimilació (*els jugadors* > *el... jugadors*).

— *Seguiment*: després d'una formació, comprovam que els redactors interioritzen les qüestions treballades. Aquest procés sol ser a mitjà termini, segons els temes que s'han de millorar (fonètica, lèxic, redacció general...), i també segons la persona (si és castellanoparlant, o si fa unes errades tant de consonantisme com de vocalisme i que, a més, vacil·la).

2.3. *Formació general: les càpsules lingüístiques*

Pel que fa a la formació de caràcter més general, hem posat en marxa un sistema de càpsules lingüístiques (figura 1) de periodicitat mensual o segons les necessitats concretes (si hi ha competicions puntuals que requereixen un recordatori de vocabulari específic). S'hi tracta el lèxic esportiu, però també la fraseologia, la pronúncia, la sintaxi, etc. Aquestes càpsules són per a tots els redactors i editors de la televisió i la ràdio, però també hi incloem temes a petició dels redactors d'esports.

Per exemple, quan hi ha un torneig concret de tennis, enviam aquestes notes curtes per recordar-los i recomanar-los l'ús d'un lèxic determinat, expressions fetes, fraseologia esportiva que no sigui calc d'estructures castellanques o incorrectes...; també, enllaços als principals recursos lingüístics, amb idees i suggeriments.

Aquests recordatoris tenen una importància especial per als locutors que han de fer transmissions esportives en directe.

Val a dir que, amb els recursos humans actuals, no es pot assessorar en directe els periodistes que fan transmissions esportives, però sí que es pot fer un seguiment posterior de les locucions.

FIGURA 1. Coberta d'algunes càpsules lingüístiques.

FONT: Signewords.

3. CASOS PRÀCTICS

En la nostra feina diària amb els redactors, som conscients de les mancances i les dificultats (també de les petites victòries) lèxiques i sintàctiques en l'elaboració de textos esportius. En els subapartats següents parlem d'alguns casos pràctics d'interès.

3.1. Èxit i fracàs o dificultat en la vehiculació de terminologia específica

Quan corregim textos esportius, veim que hi ha tres tendències prou marcades entre els redactors pel que fa a l'acceptació de terminologia específica en català:

— La convivència en l'ús de les formes en català i anglès, per exemple, *pole position* i *posició preferent*, *primera línia de la graella*; *goal-average* i *diferència de gols*, **golaveratge* (forma recurrent a IB3); *Obert* i *Open* (d'Austràlia / dels Estats Units...), etc.

— La prioritització de la forma en català, com ara: *autogol*, *gol en pròpia porta* (**porteria*); *ràfting*.

— La prioritització de la forma en anglès, per exemple, *windsurf* per *surf de vela*; *snowboard(er)*, *surf(ista) de neu*.

Pel que hem constatat, és més fàcil que cali l'opció en català si aquesta es compon amb l'adaptació de la forma original als sons catalans, perquè és la que els redactors estan més habituats a escoltar i, en conseqüència, a fer servir.

3.2. *Noms d'equips de futbol catalanitzats*

Respectam els noms dels equips de futbol que apareixen a l'ÉsAdir; si no hi figuren, els escrivim segons la tradició, que els mateixos periodistes habitualment ja saben.

En el marc del nom dels equips de futbol, que es catalanitzen segons la tradició, trobam alguns equips de Mallorca que, segons el llibre d'estil d'IB3, haurien de traduir-se al català i que, de fet, aquesta n'hauria de ser la forma preferent... Tanmateix, en el nostre cas, s'ha optat per deixar-ne la forma en castellà, i ja fa molts anys que s'anomenen així. Es tracta dels noms dels equips acabats en *-ense*: Llosetense, Collerense, Poblense, Serverense i Murense.

Els mateixos clubs demanen als mitjans de comunicació que volen que els diguin sempre el nom en castellà, tal com el tenen registrat i com surt a l'escut de cada un d'ells.

Hi va haver el directiu d'un dels clubs que, després d'insistir diverses vegades que no els agradava gens el seu nom en català perquè no s'hi identificaven, indignat, va amenaçar fins i tot de no permetre entrar les càmeres de televisió als seus partits.

3.3. *Expressions calcades del castellà*

Els assessors hem constatat que és habitual la utilització d'expressions calcades del castellà; per exemple, **es fa el silenci a la grada*. Veim que els redactors cerquen expressions per definir situacions concretes, i que ens demanen: «com es diu aquesta expressió en català?». Per bé que podem ensenyar-los trucs sintàctics, lèxics, etc., perquè deixin de veure atractives les formes incorrectes, sovint costa de canviar una manera d'escriure perquè no se'ls ocorren alternatives clares per expressar el que volen explicar.

Aquí hi ha dues qüestions clares. La primera, que alguns redactors pensen en castellà i, a partir d'aquí, el que escriuen són traduccions de les idees tal com les dirien en aquella llengua. Per tant, és complicat que se'ls acudin expressions genuïnes en català si no acostumen a pensar-hi directament.

I la segona és que ens hem adonat, també, que no tothom que ho fa és castellanoparlant, un fet que és preocupant. Per què algú que gairebé sempre parla en català no té «a la punta de la llengua» expressions genuïnes en la seva llengua materna? Això diu molt de com el castellà ja ha entrat dins el subconscient dels catalanoparlants. També es pot destacar la influència de les agències de comunicació en castellà, els grans diaris i els mitjans de comunicació, que majoritàriament són en castellà i en anglès.

3.3.1. Sintaxi

Altres exemples d'expressions calcades del castellà que ens hem trobat en corregir notícies són les que en més d'una ocasió podrien passar desapercebudes:

- **tornar de buit* → *tornar-se'n amb les mans buides / sense recompensa / amb les butxaques buides*
- **posar-se per davant* → *avançar-se al marcador / obrir la llauna*
- **quedar per endavant / per davant* (amb sentit de futur) → *quedar un partit pendent / per acabar / per arribar al final*
- **posar el focus* → *posar la mirada / posar l'atenció / posar tots els esforços*
- **donar la volta al marcador* → *fer la volta al marcador / capgirar el marcador*
- **ficar pressió* → *seguir de prop*
- **fer-se un espai* (cast.: *hacerse un hueco*) → *fer-se un lloc*
- **travessar la pitjor ratxa de la temporada* → *passar la pitjor ratxa de la temporada*
- **fer-se amb els tres punts* → *aconseguir, guanyar els tres punts.*

3.3.2. Adjectius

També hem observat, pel que fa als adjectius, que moltes vegades es col·loquen abans del substantiu:

- *amb total garantia*
- *complicada setmana*
- *clar candidat*
- *important victòria*
- *determinant partit.*

3.3.3. Lèxic

Quant al lèxic, veim que de vegades s'escriuen algunes paraules de manera incorrecta. Per exemple, **vestuari* en lloc de *vestidor*, **remat* en comptes de *rematada* o *xut*.

Hi ha casos de lexicalització amb mots del futbol, com passa amb *primera* o *segona*, que es fan servir com a sinònims dels conceptes *equip de primera / segona divisió*. Per exemple, en els sortejos d'eliminatòries de la Copa del Rei, trobam: *Al Mallorca li ha tocat un primera*, per referir-se al fet que li ha tocat un equip de primera divisió.

4. PERIODISTES I ESTIL

Partint de la idea que l'esport és una qüestió de masses, els periodistes poden (i haurien de) fer servir aquest fet per crear el seu propi estil narratiu, únic i reconoscible. Això depèn de les ganes que en tinguin els mateixos periodistes i de la seva consciència lingüística, i també de la utilitat que trobin que té aconseguir aquesta manera pròpia d'expressar la informació.

Per als correctors és fàcil ajudar els que es dediquen a redactar peces per als informatius de televisió i ràdio que, després, s'adapten per compartir-les a les xarxes socials. Els fem propostes de lèxic i expressions que s'acosten al parlar de la gent.

Tant l'experiència com la cultura de cadascú són una part essencial per poder elaborar, a mitjà termini, un estil narratiu propi. També ho són els gustos. A IB3 veim que alguns redactors proposen de crear peces originals. Es pot parlar de futbol amb:

- Vocabulari acadèmic
 - «La millor generació dels darrers cursos a Son Bibiloni pot llicenciar-se *cum laude* amb un ascens» (Pedro Guasp).
- Vocabulari tecnològic + viatge en el temps fins al món grecollatí
 - «Els blancs arriben amb la sala de màquines descansada» (els tres migcampistes titulars) (Pedro Guasp).
 - «Qui no sap de rotacions és l'alfa i omega» (parlant de Carlo Ancelotti) (Pedro Guasp).
 - «A Vila-real és hora d'escriure un nou capítol amb lletres d'or dins la seva història» (Pedro Guasp).
- Un component gastronòmic, de vegades mesclat amb una dosi de dramatisme
 - «El Vila-real va cuinar la millor ocasió del partit» (Marta Garcia).
 - «El Martínez Valero ha de ser una olla de pressió» (Marta Garcia).
 - «Una temporada plena d'espines» (Xisco Cruz).
 - «El Mallorca s'ha dissolt en atac» (José Sellés).
 - «Partit amb regust de final per la permanència» (Pedro Guasp).
 - «El Madrid passa gust de passar pena... sempre que hi hagi un final feliç» (Xavi Bravo).

- Expressions de caire sanitari i religió
 - «Per posar-hi remei, el club s’ha encomanat a Javier Aguirre» (Emma Calsina).
 - «Quan l’enfonsament era clar, el Cadis reviscola» (Pedro Guasp).
 - La setmana en què s’inaugura la fira del Ram a Palma, l’equip de futbol americà Los Angeles Rams guanya la Superbowl... i un redactor ho vol aprofitar: «La “fira dels Rams” a Los Angeles» (Miquel Verger) (figura 2).

FIGURA 2. Titular en què es fa un joc de paraules partint de la semblança entre Ram i Rams, juntament amb el context de bauxa tant de la fira del Ram (amb atraccions com els cavallets) com de la celebració de l’equip.

FONT: Imatge de l’informatiu d’IB3.

A continuació, recollim enllaços a narracions de partits que exemplifiquen l’ús d’expressions pròpies d’àmbits diferents dels esports:

— «Que repiquin les campanes de la Seu», narrat per Toni Fuster: <https://twitter.com/toloramon/status/1429147970335805448?s=20&t=IP7Rsc7dywGxwjVvFTM-3g>.

— Ascens del Mallorca a 1a Divisió 2019 (Mallorca-Deportivo), narrat per Toni Fuster: <https://twitter.com/IB3/status/1407606096991195141?s=20&t=IP7Rsc7dywGxwjVvFTM-3g>.

— «As d’oros, per a Salva Sevilla», narrat per Toni Fuster: <https://twitter.com/toloramon/status/1363558649583570949?s=20&t=IP7Rsc7dywGxwjVvFTM-3g> i <https://twitter.com/IB3/status/1394739849543012359?s=20&t=IP7Rsc7dywGxwjVvFTM-3g>.

Hi ha malnoms i àlies de jugadors, posats per aficionats d'un equip, que es fan populars a les xarxes socials. Els narradors de vegades també els adopten en el seu discurs:

— «Sa bala de Porreres» per a Joan Sastre (penya mallorquinista Els Berros): <https://twitter.com/toloramon/status/1391154102151831553?s=20&t=IP7Rsc7dywGxwjVvFTM3g>.

5. CORRECTORS I ESTIL NARRATIU

5.1. *Què podem fer els correctors per l'estil?*

Una de les premisses imprescindibles d'un corrector és la de «no tocar alguna cosa si està bé». Però arribats a un punt com aquest, en què el català per a molts no és la primera llengua, els correctors tenim l'oportunitat (i diria que també el deure) d'ajudar el nostre patrimoni lingüístic perquè perduri... incloent-lo en els textos *a priori* més banals, com de vegades es pensa que ho són els esportius.

Bàsicament, tenim l'oportunitat d'introduir una terminologia genuïna i rica en expressions nostrades en el discurs esportiu, i crear un llenguatge atractiu alhora que entenedor, que ajudi a fidelitzar els consumidors d'aquesta informació. Així, per tant, assoliríem dos objectius: el lingüístic i el de l'audiència, que veuria aquesta manera de contar el que passa com un valor afegit per consumir els continguts del mitjà en qüestió.

5.2. *Per què?*

Per què hauríem d'anar més enllà i proposar formes més nostrades per parlar d'esport? Perquè l'esport és una qüestió de masses, d'entreteniment, on també entren els sentiments... Ara, passant a un tema que transcendeix allò que és purament lingüístic, si quan informam sobre esport feim servir la terminologia esportiva específica adaptada al català i, a més, hi incloem d'una manera habitual unes expressions més genuïnes de la nostra llengua, a poc a poc aniran calant en les persones que escolten i segueixen l'actualitat esportiva (informatius, retransmissions...) als diversos canals, tant els tradicionals — la televisió i la ràdio — com els més nous — les xarxes socials —, on el contingut és més reduït i específic.

6. CONCLUSIONS

Com va dir tot un referent del periodisme esportiu en català, com és Joaquim Maria Puyal, en la seva intervenció a la taula rodona «Necessitats terminològiques en els mitjans de comunicació», de l'any 2019, cal tenir en compte els condicionaments dels periodistes quan fan retransmissions.

En el cas dels locutors, la seva pedra angular és el llenguatge i, per tant, Puyal fa un èmfasi especial en la interiorització d'una sèrie de paraules i d'expressions per a les retransmissions, per evitar els discursos limitats quant a vocabulari, perquè s'han d'omplir molts de minuts, i el silenci... no és una opció. Per tant, cal treballar amb un lèxic divers i ampli que s'acosti al parlar de la gent sense perdre de vista la normativa.

Evolucionar, actualitzar-se i ser creatius, aquests tres punts que Puyal esmenta, no estan renyits amb la correcció lingüística i, de passada, com ja s'ha dit, ajudaran a fer perdurar la connexió amb els oients i els espectadors.